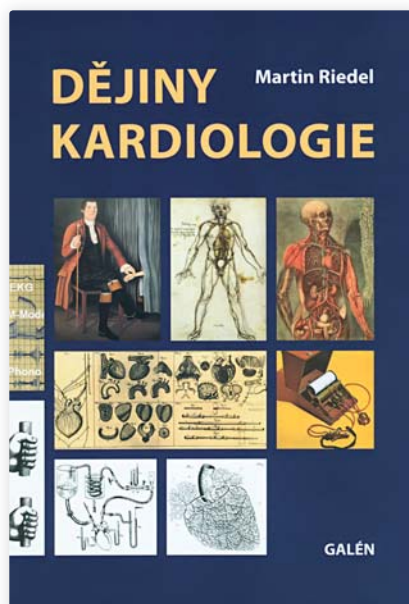

Martin Riedel: Dějiny kardiologie

Praha: Galén 2009, 668 stran.

První vydání, formát 285 × 200 mm, vázaný výtisk, barevný.

ISBN 978-80-7262-614-4, cena 1 500 Kč.

O významu dějin bylo napsáno mj. i mnoho aforismů. Nejvýstižnější a nejznámější je připisován Marcu Tulliovi Ciceronovi: „*Dějiny jsou svědectvím času, světlem pravdy, životem paměti, učitelkou života, zvěstovatelkou dávných dob.*“

Autor Dějin kardiologie, prof. MUDr. M. Riedel, DrSc., FESC, z Deutsches Herzzentrum, Technische Universität v Mnichově, se historií kardiologie zabývá celý život. Ačkoli má tedy k napsání knihy o této problematice odborné oprávnění, přesto je si plně vědom úskalí, jež tento úkol provázejí. Ví, že amatérský historik nemůže znát všechna fakta, seznámit se se všemi původními zdroji a obsáhnout je, zkontrolovat všechny autory, na něž odkazuje. Ví také, že existuje řada bariér: např. lingvistická – neznalost řečtiny a latiny, v nichž je psána řada původních starých textů, jež nutí spolehnout se na správnost překladů jiných autorů. Bariéru faktografickou představuje problém, jak např. popisovat a hodnotit přínos jednotlivců, a význam následnosti jednotlivých objevů.

Poměrně rozsáhlá kniha je rozdělena do 19 samostatných (nečíslovaných) kapitol. Prvních osm se týká objevů z oblasti biologie a fyziologie, protože samostatná kardiologie podobně jako jiné medicínské specializace ještě neexistovala, ale objevy se týkaly kardiovaskulárního ústrojí. Kapitoly jsou řazeny podle jednotlivých historických období: Antika (16 s.), Středověk (24 s.), Renesance a přechod k novověku (26 s.), Sedmnácté století (42 s.), Osmnácté století (30 s.), Základní výzkum v 19. století (22 s.) a Základní výzkum ve 20. století (54 s.). Další kapitoly jsou již věnovány speciálním kardiologickým problémům. K nim byla zařazena tato témata: Vyšetřovací metody v kardiologii (56 s.), Srdeční rytmus a elektrofyziologie (34 s.), Choroby tepen (48 s.), Kardiitida a chlopenní vady (17 s.), Srdeční selhání (26 s.), Žilní tromboembolie (12 s.), Plicní oběh (12 s.), Kardiopulmonální resuscitace (30 s.), Vrozené srdeční vady (30 s.), Kardiouchirurgie

(28 s.) a Dějiny parakardiologie (62 s.). Závěrečnou kapitolou je Poučení z historie (15 s.). Za odbornými kapitolami následují Eponyma v kardiologii (uvedeno celkem 200 eponym), Seznam literatury zahrnující citace 736 pramenů a společný věcný a jmenový rejstřík (petit, celkem na 23 stranách).

Kniha je bohatě ilustrována barevnými i černobílými obrázky významných osobností, přístrojů a metod, které řadu informací konkretizují a knihu oživují.

Vlastní text je psán pěknou češtinou, dobře se čte, a protože je živě podán, jsou i životopisná data zajímavá.

Nemohu kvalifikovaně posuzovat ani úplnost, ani správnost a pravdivost uvedených informací. Ale jistě tak učinili povolání historikové, devítičlenný tým pracovníků Ústavu dějin lékařství 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze, který rukopis recenzoval.

Ačkoli byla kniha náročná na redakční zpracování, nakladatelství Galén ji vypravilo příkladně.

Komu je kniha určena?

Především všem kardiologům, fyziologům a historikům. V české literatuře nemá obdoby a řadí se k několika málo světovým dějinám kardiologie. Věřím, že starší kardiologové ji uvítají a budou v ní s radostí listovat. Ale i mladí (pro něž historie většinou začíná až datem jejich narození) by do ní měli nahlédnout. Protože totiž stále platí, že „proto jsem tak veliký, že stojím na ramenou takových velikánů, jako byli...“ a i proto, že „historie je také vědou o tom, co se nikdy nestane dvakrát“.

Prof. MUDr. Jan Petrášek, DrSc.,
III. interní klinika, VFN a 1. LF UK, Praha,
e-mail: jvpetr@quick.cz a petrasek@galen.cz

Martin Riedel: Dějiny kardiologie

Proč vůbec psát knihu o dějinách kardiologie? Proč by člověk měl vlastně studovat historii svého oboru? Tak se ptá v úvodu svých téměř sedmisetstránkových *Dějin kardiologie*, které na konci loňského roku vydalo nakladatelství Galén, jejich autor Martin Riedel. A zkouší na to odpovědět. Studium dějin dává člověku nadhled a perspektivu. Učí ho skromnosti a pokoře. A je také jednou z forem ergoterapie, kterou lékař předepisuje sám sobě.

Mám ve své knihovně několik monografií věnovaných dějinám kardiologie, nicméně ta, kterou napsal Martin Riedel, je zcela unikátní a výjimečná. A to nejen proto, že jde o první dějiny kardiologie napsané v češtině a že jejím autorem je lékař, s nímž jsem měl tu čest po několik let společně působit v pražském IKEM. Profesora MUDr. Martina Riedela, CSc., FESC, jsem zde poznal někdy ve druhé polovině sedmdesátých let minulého století jako mladého začínajícího lékaře a výzkumníka, který se spolu se svým školitelem prof. MUDr. J. Widimským, DrSc., zabýval především kardiopulmonální problematikou. Práce samotná ho uspokojovala, s poměry v tehdejší normalizovaném Československu se však smířit nedokázal. V roce 1983 emigroval a od té doby působí v Mnichově, v Deutsches Herzzentrum, které je klinikou zdejší Technické univerzity. Má na svém kontě na dvě stovky odborných prací, včetně několika monografií a kapitol v nich (řada z nich vyšla česky) zahrnujících témata z oblasti plicního oběhu, kardiopulmonálních zátěžových testů, pooperačních kardiopulmonálních komplikací, vrozených srdečních vad v dospělosti a invazivní bronchologie; nyní se však představuje i jako člověk velkého rozhledu a nadhledu se schopností ohlédnout se na dosavadní vývoj celého oboru kardiologie.

Riedelovy Dějiny kardiologie zdaleka nejsou nakupením suchých dat a faktů, jaké obvykle v podobných monografiích nacházíme. Snaží se sice popsat vývoj názorů na funkci srdce a cév a jejich nemoci od nejstarší doby dodnes, ale zabývá se i kognitivními, technologickými a společenskými aspekty tohoto vývoje.

První část monografie představuje základní události dějin kardiologie chronologicky, v kontextu doby a vývoje přírodních věd. Od mýtů a prvních koncepcí přes antiku, středověk a renesanci až po novověk – 17. století s jeho první biologickou revolucí, století osmnácté v podobě střetu mechanismu s vitalismem, devatenácté století a druhou biologickou revolucí, a konečně století dvacáté jako začátek exponenciálního nárůstu poznatků a možností trvalého dodnes.

Druhá část je uspořádána odlišně – popisuje podrobněji hlavní podobory kardiologie či větší nosologické jednotky s předpokladem, že čtenář si již na základě historického přehledu z první části dokáže zařadit specifické události do kontextu doby. Jednotlivé kapitoly jsou věnovány vyšetřovacím metodám v kardiologii, srdečnímu rytmu a elektrofyziologii, chorobám tepen, kardiitidám a chlopenním vadám, srdečnímu selhání, žilní tromboembolii, plicnímu oběhu, kardiopulmonální resuscitaci, vrozeným srdečním vadám a konečně kardiokirurgii.

Kniha je však unikátní i několika dalšími speciálními kapitolami.

Jsou zde např. *dějiny parakardiologie* (včetně obrazových symbolů srdce). Riedel se v této kapitole zabývá prastarými, univerzálními a neměnnými aspekty srdce jako symbolu a metafory. A tak zatímco v kardiologii srdce pumpuje, selhává, depolarizuje se a repolarizuje se, fibriluje, je palpováno, auskultováno, rentgenováno, katetrizováno, digitalizováno, rekompenzováno a transplantováno, v parakardiologii srdce zpívá, směje se, pláče, rozkvétá, krvácí, je darováno, ztraceno, dobyt, je věrné či ničmné.

Jednotlivé části této kapitoly, bohatě ilustrované, jsou věnovány magické síle srdce, věcným srdcím mocných i srdcím zamilovaných, soužení srdce, srdci a moudrosti, tomu, odkud pochází a co vlastně znázorňuje symbol srdce.

Riedel dobře ví, že modernímu lékaři to snad může připadat nestydaté a urážlivé, pragmatický a kritický kardiolog může v této odbočce za hranice přírodovědného oboru kardiologie vidět zbloudění, protože opustíme bezpečné oblasti měřitelného a vypočitatelného. Ptá se: „Je v racionální epoše ještě aktuální zabývat se esotericko-obrazným významem orgánu, který byl exaktní vědou jednou provždy odmytologizován a oproštěn od veškeré magie a pověr?“ A jeho odpověď zní: „Lékař, jemuž lidé svěřují svá nemocná srdce, musí být v první řadě kompetentní kardiolog, měl by však též být empatický lékař, schopný chápat starosti a porozumět představám svých pacientů, které často nejsou od magie a pověr oproštěné.“

V knize najdeme i *seznam a vysvětlení eponym užívaných v kardiologii*. Protože Riedel chápe eponyma jako poklonu a projev úcty před výzkumnými a technologickými výkony starých (a někdy i ne tak starých) mistrů, protože při rychlém pokroku dnešní technické medicíny často zapomínáme, kolika úsilí, potu, trpělivosti, zklamání a vytrvalosti bylo třeba, než se dospělo k poznatkům a vynálezům, které se nám zdají samozřejmé.

A nakonec je zde i několik *poučení z historie*.

Martin Riedel chápe vědu jako největší vymoženost lidské mysli, a skutečnost, že pokroku bylo většinou dosaženo normálními chytrými lidmi, stavějícími krůček po krůčku na práci svých předchůdců, činí celý příběh ještě zajímavějším.

Připomíná, že mnoho vědeckých disputací se vyřešilo knock-outem (Galén kontra Harvey, Stahl kontra Lavoisier), celá řada však syntézou. Debata 19. století o příčinách aterosklerózy (zánětlivá či trombogenní teorie) je dobrým příkladem myšlenky teze a antiteze ústící do syntézy, protože pravda asi leží někde mezi oběma pozicemi.

Dnešního kardiologa musejí upoutat četná scetá, kterými musel lidský duch procházet, i četné metafyzické myšlenky zavedené k vysvětlení funkce krevního oběhu, než vznikl dnešní pohled na fyziologii srdce. Popis té dlouhé cesty nás učí cenit si současného stavu znalostí. Kdo zná ty četné omyly a hypotézy minulých časů, nevnímá současný stav znalostí jako samozřejmost, nýbrž stále znovu jako fascinaci a výzvu podílet se na dalším rozvíjení našich vědomostí.

Ptá se: „V jakých bludech setrváváme ještě v 21. století?“ Kdybychom s jistotou věděli, že naše představy jsou chybné, opustili bychom je; namísto toho hledáme, čekáme a doufáme.

Když k tomu všemu přidáte téměř 700 ilustrací, za nimiž je cítit dlouholetá „sběratelská vášně“ autora, 736 citací v bibliografii a *tríadvacet stran podrobného jmenného a věcného rejstříku*, docela určitě se přestanete divit mému nadšení.

A to se ještě k pečlivosti autora přidala i tradiční pečlivost nakladatelského domu Galén a jeho redaktorů i grafiků, a také podpora Nadace Kardiocentrum České Budějovice a společnosti Actelion, jež se na vydání podílely. Výslednou podobu knihy nelze označit jinak než jako nádhernou.

Martin Riedel ve své knize cituje Voltaira: „Kdo se odváží popisovat současnou historii, musí počítat s útoky na vše, co napsal, a na vše, co nenapsal“, a dodává, „tato výstraha mi dělá starosti“. Za sebe pravím: „Martine, nemusí.“

Mgr. Jaroslav Hořejší,
šéfredaktor MEDICAL TRIBUNE CZ